

Tidens og sprogets politiske virkelighed

Jacob Lund: *Transformation af virkelighed: Tekster om litteratur, kunst, politik*, Knebel: Antipyrine, 2024, 177 sider.

Transformation af virkelighed er den nyeste udgivelse fra Jacob Lund, der er lektor ved afdeling for Æstetik og Kultur på Aarhus Universitet. Med bogen præsenterer han en samling af tidligere publicerede tekster fra perioden 2011-2024, som nu er blevet udstyret med et introducerende forord af den danske forfatter Solvej Balle. Bogen har ikke som sådan et samlet argument, som Lund også selv forklarer i forordet, men er sammensat på baggrund af en eller anden form for gennemgående fokus på, hvordan kunst og litteratur besidder en evne til at få læseren eller beskueren til at træde ud af sproget eller ud af dets sansemæssige vanlighed – ud af tiden – og herved skabe en kritisk refleksion over selvsamme.

Balles forord sætter scenen på en interessant måde, der giver indblik i nogle af de perspektiver, bogen indeholder, gennem hendes eget virke. Balles egen optagethed af tidens ordnende konsekvenser for det levede liv, som hun undersøger i sin romanseptologi *Om udregning af rumfang*, spiller godt op imod Lunds teoritunge tekster. Valget af Balle som forordsforfatter er, om ikke andet, et varsel om, at bogen ikke er tiltænkt et rent akademisk publikum, hvilket er en gennemgående styrke ved bogen.

Det giver en særlig bevægelse i bogen, at teksterne er ordnet i en fremadskridende, dog ikke kronologisk tid, så bogen indledes med tekster fra 2011 og slutter med en tekst fra 2024. Den tidslige ramme giver bogen et præg af en art dokumentation over et forskningsliv gennem 14 år, der, på trods af skiftende interesser, og at de materielle vilkår for forskningen ændrer sig, er dybt engageret i at forstå kunstens virkelighedstransformerende potentiale. Således indeholder bogen tekster om emner, der både relaterer sig til Lunds bog *Erindringens æstetik* fra 2011 og hans seneste forskning i samtidighed, som blandt andet findes i bogen *The Changing Constitution of the Present* fra 2022. *Transformation af virkelighed* viser denne tidslige forbundne tankeproces, ved at Lund diskuterer kunstens potentiale på tværs af forskellige teoretiske retninger og kunstneriske genrer.

Bogen henvender sig til en bred offentlighed og ønsker at intervenere i debatten om, hvad kunsten kan. Lund argumenterer gennemgående for, at kunsten kan udfordre den måde, sproget og tiden systematiserer den sociopolitiske virkelighed på. Kapitel 1-3 beskæftiger sig primært med litteratur og sprogfilosofi. Det gennemgående tema i de første kapitler er, at litteratur besidder potentialet til at fremmedgøre

os fra vores eget sprog og pege på et medmenneskeligt sprogligt fællesskab. I de første kapitler udfoldes det argument i en analyse af et af Franz Kafkas dagbogsnotater med titlen “Mit besøg hos dr. Steiner” samt kapitler, der præsenterer Maurice Blanchot og Giorgio Agambens sprogfilosofi. I de teoretiske udlægninger diskuterer Lund ideerne om litterær kommunisme hos Blanchot og gestus hos Agamben.

Kapitel 4, “En himmelråbende ruinindustri”, fremstår som en overgang fra en interesse i tekst til billeder. Her analyserer Lund Sophie Fiennes’ film *Over Your Cities Grass Will Grow* (2010), der dokumenterer Anselm Kiefers stort anlagte atelierkompleks *La Ribaute*. I analysen viser Lund, hvordan Fiennes’ dokumentation af Kiefers kompleks af kunstruiner giver et indblik i kunstens objektgørelse, kunsten som objekt. Det bliver også til en diskussion af kunstarternes grænser mellem bilde og ord, mellem vare og kunstobjekt.

Kapitlerne 5-6 er tekster skrevet til specifikke udstillinger og har fokus på begrebet tid. Det udlægger Lund gennem en analyse af Christian Marclays installation af værket *The Clock* på Copenhagen Contemporary og gennem en refleksion over havens tider, der stammer fra en katalogtekst fra udstillingen *The Garden: End of Times, Beginning of Times* (2017) på ARoS. I de to kapitler udlægger Lund, hvordan tid, filosofisk set, er et grundlæggende vilkår for den menneskelige eksistens. Fra tænkere som Martin Heidegger og Walter Benjamin henter Lund tesen om, at tiden ikke bare er, men er noget, vi besidder, og noget, der konstrueres hele tiden (s. 73). Det er også i disse to kapitler, begrebet om samtidighed dukker op. Med det begreb forsøger Lund at introducere en samtidsanalyse, der lægger vægt på, at vi lever i synkronitetens tidsalder. Vi lever i en situation, hvor det moderne og postmoderne projekts ide om, at vi mennesker kan skabe vores egen fremtid, der er kvalitativt anderledes end nuet, er blevet erstattet af et udvidet nu (s. 7). Den tanke operationaliseres på forskellig vis i kapitlerne 7, 9 og 10.

I kapitel 7, “Samtidighedens æstetik”, et af bogens mest markante kapitler, udlægger Lund “teknologifilosoffen” Bernard Stieglers tanker om moderne kommunikationsteknologi som et ‘pharmakon’, hvilket er ordet for et middel, der både er gift og modgift (s. 117). Det kobler han sammen med begrebet om samtidighed for at vise, hvordan mennesker i dag er forbundne gennem en oplevelse af at have en fælles, udvidet nutid – på godt og ondt. Lund afslutter således i forlængelse af Stiegler med at skrive: “I modsætning til tv-seeren er internetbrugeren – i hvert fald i princippet – ifølge Stiegler i stand til at intervenere i det politiske ved at deltage i et delt åbent forum, der i en vis forstand kan betragtes som en art digital udformning af den græske agora” (s. 117). Samtidighed er et politisk begreb, idet det peger på, at tid – og her tid forstået gennem teknologi – er en kampplads for, hvordan samfundet skal indrettes. “Tid er konstrueret, mangefacetteret og asymmetrisk (...)”, skriver Lund i en opsummerende sætning (s. 116).

Kapitel 7 markerer på sin vis overgangen til, at det politiske træder i bogens forgrund. Det bliver samlet op i det korte kapitel 8, der stammer fra en enquête i *K&K #122* (2016), hvor Lund afslutter med en overvejelse over kritikerens job, der, i hans optik, består i at fremskrive, hvordan kunsten forholder sig til sin politiske og sociale samtid, for at få “(...) verden til at lytte til det, den endnu ikke er i stand til at høre” (s. 125). Den tese bliver fulgt op i de to afsluttende kapitler. I kapitel 9, “Bil-

ledlig tidslighed: Historiens Plasticitet”, udlægger Lund den franske kunsthistoriker Georges Didi-Hubermans opgør med den kronologiske kunsthistorie gennem begrebet anakronisme. Lund argumenterer for, at Didi-Hubermans tænkning kan give indblik i, hvordan (noget) kunst kan forme historien på ny og åbne for en historisk forbundethed. I kapitel 10 om kunstens autonomi som problem i samtidskunsten konkluderer Lund, at kunstens kritiske potentiale netop kommer til syne, idet den er i stand til at reflektere over grænsen for sin egen autonomi og sin samtidige forbundethed med virkeligheden (s. 167).

Bogen viser Lund som en glimrende kulturanalytisk håndværker, der formår at skabe spændende tekster med finurlige og engagerede analyser af alt fra Kafkas dagbogsnotater til store samtidskunstinstallationer. Når bogen er bedst, formår Lund at skabe det møde med tænkningen, som han selv skriver frem i sin udlægning af litterær kommunisme hos Blanchot, hvorved vi ledes “frem til et ophold i sproget, hvor vi tillades at lytte til det neutrales mærkelige stemme og erfarer, at vi gør det i fællesskab med alle andre, læsere og forfattere” (s. 40). Bogen er en invitation til medtænkning, når den er stærkest, netop fordi den ikke argumenterer stringent i sin helhed. Den vælger *ikke* at være en helhed, og derfor skaber teksterne en invitation til at se en flertydighed i den kritiske analyse.

Det er dog også en håndværker, der på mange måder har en frankofon (poststrukturalistisk) værktøjskasse (på trods af at nogle af bogens store samtalepartnere, som Wolfgang Ernst, Giorgio Agamben og Walter Benjamin, strengt taget ikke er franske). Det er ikke i sig selv en kritik, men det skaber en særlig måde at forstå forholdet mellem virkelighed og kunst på, som i sidste ende er en særlig måde at forstå kunstens transformative potentiale på. Her tænker jeg især på, hvordan – i sin måske karikerede form – det politiske i det poststrukturalistiske projekt bliver til mikropolitik på baggrund af en mistænksomhed overfor 1960’ernes store ideologiske kampe. Hvordan sproget og det personlige bliver de politiske kamppladser. Hvordan individet ses som det, der sikrer kollektivet, frem for kollektivet som det, der sikrer individet. Den kritiske bevægelse er selvfølgelig velfunderet i erfaringen af den kapitalistiske rekupe-ration post-1968, men det er en arv, som også former Lunds politiske ærinde.

Lund argumenterer gennemgående overbevisende for, hvordan kunst og litteratur kan give mennesker værktøjer til at reflektere over, hvordan vi er forbundet gennem sprog og tid, og hvordan disse konstant skal konstrueres. Men hvordan har ikke-vestlige tænkere forholdt sig til den analyse af samtidighed? For er pointen ikke, at vi ikke blot lever i forskellige tider på tværs af kloden, men at vi også lever i forskellige tidslinjer mod samme lurende krise? Som kriseforskeren Eugene Brennan har skrevet, så kom krisen til det såkaldte globale syd længe før enhver form for vestlig krise.

Transformation af virkelighed er anbefalelsesværdig i højeste potens, men den mangler måske en samlende tråd, der synliggør, diskuterer, eller reflekterer over det politiske i bogen. Vi kan ikke alle bedrive dekolonialisme, men en refleksion over teksternes situerede udsigelse ville måske have gavnet og styrket det politiske argument endnu mere.